

Tiedon maailma muuttuu, ja me sen mukana - Informationens värld förändras, och vi med den

Vietettyäni kuluneen syksyn vanhempainvaapaalla olen voinut todeta saman kuin aiemmin ollessani pidemmän aikaa poissa työpaikaltani, esimerkiksi viettäessäni pari kuukautta vieraillevana tutkijana ulkomailla: vaikei olekaan työpaikallaan fyysisesti läsnä, ei ole myöskään välttämättä kokonaan poissa. Sähköpostiin tulee koko ajan jollakin tavalla työhön liittyviä viestejä, yliopiston hallituksen vaaleihin voi osallistua sähköisesti, yliopiston rehtorin infotilaisuutta organisaatiomuutoksesta voi seurata streamattuna reaaliajassa, kokouksiin voi osallistua esimerkiksi Skypen kautta, sosiaalisen median kautta voi pitää yhteyttä työkavereihin jne. Tästä on tietenkin kiittäminen - tai syyttäminen - tietotekniikkaa. Päätoimittajan näkökulmasta tekniikkaa on helppo kiittää, Informaatiotutkimus-lehteä kun voi julkaista helposti myös kotoa käsin.

Käydessäni lukiota 80-luvun lopulla puhuttiin vielä sellaisista tulevaisuuden ihmeistä kuin puhelimesta, joissa voi nähdä kenen kanssa puhuu, tai siitä, ettei tarvitse itse käydä pankissa tai kaupassa asioilla koska siihen voi käyttää tietokonetta. Se, miten nopeasti tämä toteutuisi, ei voinut silloin tietää. Jotkut tulevaisuuden visiot toteutuvat nähtävästi lyhyessäkin ajassa. Jo toisena opiskeluvuotena sain sähköpostiosoitteen, ja pari vuotta myöhemmin tutustuin uusiin ihmisiin Unix-pohjaisen IRC:n (Internet Relay Chat) kautta, sekä kävin ensimmäistä kertaa katsomassa tuttavani kotisivua jutussa nimeltä World Wide Web. Samoihin aikoihin olin aloittanut kirjastotieteen ja informatiikan opinnot, ja sain näin myös tutustua tiedonhakuun tietokannoista sekä harjoittelujakson aikana yliopiston kirjaston onlineluetteloon, joka silloin oli vähitellen syrjäyttämässä kortiston. Paluu tulevaisuuteen-elokuvien lentävistä autoista ei taida vuoteen 2015 mennessä tulla totta, mutta tänään kuka tahansa voi nähdä puhekumppaninsa esim. Skypen välityksellä, tavaroita ja palveluita voi ostaa helposti netistä ja harva asioi enää pankissa maksaessaan laskun.

Noin kaksikymmentä vuotta ensimmäisen sähköpostiviestini jälkeen ihmettelen välillä miten oikein pärjäsi aiemmin, ennen kuin kaikki nämä toteutuivat. Miten ylipäättäänsä pärjäsi ilman kännykkää, tai vielä kymmenen vuotta sitten puhelimella jolla ei voinut kuin soittaa ja lähettää tekstiviestejä, miten joskus voi ottaa valokuvia joista ei tiennyt onnistuivatko ne, tai miten pärjäsi tietokoneella, joka oli aina kotona tai työpaikalla? Miten sitä oikein pärjäsi ilman hakukoneita tai Wikipediaa, joka nykyään näyttää olevan ainoa yhä päivitettävä suomenkielinen tietosanakirja (Helsingin Sanomat 30.11.2013), ja miten sanomalehtiä voi lukea ainoastaan paperimuodossa? Kun tekniikka mahdollistaa kehityksen, paluuta entiseen ei ole, sillä totumme helposti siihen mitä nyt on saatavilla.

Tulevaisuudesta on kuitenkin myös nykypäivänä vaikea sanoa mitään, joskus jokin uutuuksien lyö itsensä läpi nopeasti, joskus hitaammin. Jo opiskelujen alkuaikoina puhuttiin tulevista e-kirjoista, mutta vaikka sähköisiä artikkeleita ja kirjoja onkin käytetty pitkään varsinkin tutkimusmaailmassa, nämä eivät kuitenkaan lyöneet itsensä läpi tavallisen kansan keskuudessa kuin vasta muutama vuosi sitten. Tästä voi ehkä kiittää taulutietokoneita eli tabletteja. Näiden suosio kasvaa kasvamisestaan; Yle uutisoi 26. marraskuuta että vuoden 2013 lopulla noin 40% myydyistä tietokoneista on tabletteja. Ruotsalaislehti Svenska Dagbladet uutisoi puolestaan 20. marraskuuta että tuore raportti ruotsalaisten internetkäyttäytymisestä kertoo, että jopa kaksivuotiaista lähes puolet käyttää internetiä, usein tabletin kautta. Kun nyt olen voinut seurata miten kiinnostunut muutaman kuukauden ikäinen vauvakin voi olla kaikenlaisista näytöistä, niin tietokoneen, tabletin, kuin puhelimenkin, niin hyvin sähköinen se tulevaisuudenkin tiedonvälitys taitaa olla. Onko tämä hyvä vai huono asia?

Ilkka Mäkinen pohtii artikkelissaan lehden numerossa 3-4/2013 miten nykyajan lukeminen

suhteutuu entisajan lukemiseen, ja mikäli lukeminen erityisesti nuorten keskuudessa on vaarassa nykyisen tekniikan takia. Tästä aiheesta onkin keskusteltu vilkkaasti kuluneen viikon aikana tiedotusvälineissä tuoreiden PISA-tulosten takia, joiden mukaan Suomen sijoitus on heikentynyt. Tästä syytetään helposti myös tietotekniikkaa. Mäkinen päättelee kuitenkin että tuleamme luultavasti jossain vaiheessa palaamaan takaisin perinteisempään lukemiseen ja että tekniikka itsessään voi jopa edistää lukuhalua. Muita aiheita vuosikerran 32 artikkeleissa ja katsauksissa ovat muunmuassa tietoasiantuntijoiden roolit ja osaamiset kehityshankkeessa, hiljainen tieto kirjastonhoitajien työssä, kirjastojen muuttuva tietoinfrastrukturi ja tiedonjärjestämisen mahdollisuudet, sekä suomalaisen yleisontologian laadinnan haasteet. Näihinkin aiheisiin liittyy vahvasti nimenomaan sähköinen tiedonvälitys.

***

När jag under den gångna hösten varit föräldrad ledig har jag kunnat konstatera detsamma som då jag tidigare varit en längre tid borta från arbetsplatsen, t.ex. då jag för något år sedan tillbringade ett par månader utomlands som gästforskare: även om man inte fysiskt är närvarande på arbetsplatsen så är man inte heller nödvändigtvis helt borta därifrån. Det kommer hela tiden e-postmeddelanden som på något sätt berör arbetet och man kan elektroniskt delta i valet av universitetets styrelse, följa med universitetets rektors informationstillfällen om organisationsförändringen i realtid eftersom de streamas, delta i möten via t.ex. Skype, hålla kontakten med sina arbetskamrater via sociala medier osv. För detta kan man naturligtvis tacka – eller skylla på – informationstekniken. Ur huvudredaktörens synvinkel är det lätt att tacka tekniken, tack vare den kan man lätt publicera tidskriften *Informaatiotutkimus-lehti* även hemifrån.

När jag gick i gymnasiet i slutet av 80-talet talade man ännu om sådana framtida underverk som telefoner i vilka man kunde se den man talade med, eller att man inte själv var tvungen att besöka banken eller affären för att uträta ärenden eftersom man kunde göra det via datorn. Man kunde inte då veta hur snabbt detta skulle komma att förverkligas. Vissa framtidsvisioner förverkligas nämligen rätt snabbt. Redan under mitt andra studieår fick jag en e-postadress, och ett par år senare lärde jag känna nya människor via den Unixbaserade chatten IRC (Internet Relay Chat), samt besökte för första

gången en bekants hemsida på något som hette World Wide Web. Vid samma tid hade jag påbörjat studierna i biblioteksvetenskap och informatik, och fick då stifta bekantskap med informationssökning i databaser samt under praktikperioden med universitetsbibliotekets onlinekatalog som då höll på att konkurrera ut kortkatalogen. De flygande bilarna i filmerna *Tillbaka till framtiden* lär inte bli verklighet till år 2015, men idag kan vem som helst se vem denne pratar med via t.ex. Skype, det är lätt att köpa tjänster och varor via nätet, och få gåt till banken för att betala räkningar.

Ungefär tjugo år efter att jag fått mitt första e-postmeddelande undrar jag ibland hur man egentligen klarade sig innan allt detta förverkligades. Hur har man överhuvudtaget klarat sig utan mobiltelefon, eller ännu för tio år sedan med en telefon som man endast kunde ringa och skicka textmeddelanden med, hur man har kunnat fotografera utan att veta om bilderna lyckades, eller hur har man klarat sig med en dator som alltid fanns hemma eller på jobbet? Hur har man kunnat klara sig utan sökmaskiner eller Wikipedia, som numera tycks vara den enda finskspråkiga uppslagsboken som längre uppdateras (*Helsingin Sanomat* 30.11.2013), och hur har man kunnat läsa dagstidningar endast i pappersform? När tekniken möjliggör utvecklingen finns det ingen återvändo, vi vänjer oss fort vid det som finns att tillgå.

Även idag är det dock svårt att förutspå framtiden, ibland slår någon nyhet tydligen igenom snabbt, ibland långsammare. Redan i början av studietiden talades det om de kommande e-böckerna, men även om man i synnerhet inom forskningsvärlden redan länge använt sig av elektroniska artiklar och böcker har dessa inte slagit igenom hos gemene man förrän för något år sedan. För detta kan man möjligen tacka surf- eller pekplattorna. Deras popularitet växer hela tiden; Yle rapporterade 26 november att pekplattorna utgör omkring 40% av de datorer som säljs i slutet av år 2013. Svenska *Dagbladet* rapporterade å sin sida den 20 november om en färsk rapport om svenskarnas internetvanor, och enligt den använder nästan hälften av tvååringarna internet, ofta via en surfplatta. När jag nu har kunnat se hur intresserad t.o.m. en baby på några månader kan vara av olika skärmar, vare sig det är datorns, surfplattans eller telefonens, så verkar det som om även framtidens informationsförmedling kommer att vara elektronisk. Är detta bra eller dåligt?

Ilkka Mäkinen reflekterar i sin artikel i nummer 3-4/2013 över hur dagens läsande förhåller

sig till läsandet förr i tiden och huruvida läsandet är i farozonen i synnerhet bland ungdomen p.g.a. dagens teknik. Detta har de facto diskuterats flitigt i massmedierna den senaste veckan med anledning av de färskas PISA-resultaten som visat att Finlands placering försvagats och här skyller man lätt även på informationstekniken. Mäkinens slutsats är ändå att vi troligen kommer att återgå till ett mer traditionellt sätt att läsa igen efter en tid, och att tekniken till och med kan komma att främja läslusten. Andra ämnen som berörts i artiklar och översikter i årgång 32 är bland annat informationsspecialisternas roller och kunnande i utvecklingsprojekt, den tysta kunskapen i bibliotekariers arbete, bibliotekens förändrade informationsinfrastruktur och kunskapsorganisationens möjligheter, samt utmaningar i uppgörandet av en allmän finländsk ontologi. Även till dessa ämnen är den elektroniska informationsförmedlingen starkt knuten.

Turussa itsenäisyyspäivänä 2013 – Åbo självständighetsdagen 2013

Kristina Eriksson-Backa

Puheenjohtajan katsaus vuoteen 2013

Informaatiotutkimuksen yhdistys on tehnyt vuonna 2013 tiivistä yhteistyötä sidosryhmiensä kanssa vuotuisten kevät- ja syysseminaariensa järjestämisessä.

Kevätseminaari järjestettiin yhteistyössä Kansalliskirjaston kanssa, teemanaan ”Tiedonjärjestämisen uudet mahdollisuudet”. Sen suosio pääsi yllättämään järjestäjänsä, ja kun ilmoittautuneita oli jo 80, piti osallistumishalukkuutta seminaaritalan fyysisistä rajoitteista johtuen suorastaan toppuutella. Aiheita ja puhujia olivat:

•Jarmo Saarti (Itä-Suomen yliopiston kirjasto): ”Muuttuva suomalainen kirjastojen tietoinfrastruktuuri ja tiedonjärjestämisen uudet mahdollisuudet”

•Vesa Suominen (Informaatiotutkimus, Oulun yliopisto): ”Pelkkää pilveäkö vain, vaiko myös syntagmaattis-paradigmaattista rakenteisuutta? Pohdintaa selailuhakua tukevien rakenteiden luomisesta”

•Marja-Liisa Seppälä (Kansalliskirjasto): ”Kuvailevan metatiedon sisällöllinen muutos”

•Kaisa Hypén (Turun kaupunginkirjasto): ”Kirjasampo ja metadatan uudelleenajattelua”

•Matias Frosterus, Mikko Lappalainen, Susanna Nykyri, Tuomas Palonen (Kansalliskirjasto): ”Suomalainen yleisontologia YSO ja keskitetty, kansallinen ja avoin ontologiapalvelu ONKI”

•Nina Laurene (Aalto-yliopisto): ”Kokemuksia bioalan ontologiastyöstä”

Syysseminaarissa koettiin uusi ulottuvuus, kun vetovastuu oli valtakunnallisella tutkijakoululla Memornetilla, teemanaan ”Muistin varassa”. Aiheita ja puhujia olivat:

•Jessica Parland-von Essen (University of Helsinki): ”Digitaalinen teksti ja tutkimusmenetelmien kehitys”

•Ulla-Maija Peltonen (Finlit): ”Suullinen perimätieto digitaalisella aikakaudella”

Lisäksi Memornet-tohtoriohjelman johtaja Eero Sormunen kertoi mistä valtakunnallisessa tohtorikoulutusohjelmassa Memornetissa on kyse, ja ko. ohjelman tohtoriopiskelijat kertoivat meilläkin olevasta tutkimuksestaan. (Memornetin opiskelijoiden tutkimusaiheista ks. tarkemmin Memornetin sivuilta, url: <http://www.uta.fi/memornet/yleisesittely/opiskelijat.html>)

Lämmin kiitos kaikille osallisille ja antoisia seminaareja vuodelle 2014! – Loppusyksystä ovatkin vuorossa järjestyksessään jo kolmannet kansalliset i-päivät, joiden järjestelystä vastaa tällä kertaa Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen oppiaine. Tulevista seminaareista tiedotetaan mm. yhdistyksen facebook-sivuilla, url: <https://www.facebook.com/informaatiotutkimus>

Pj Susanna Nykyri